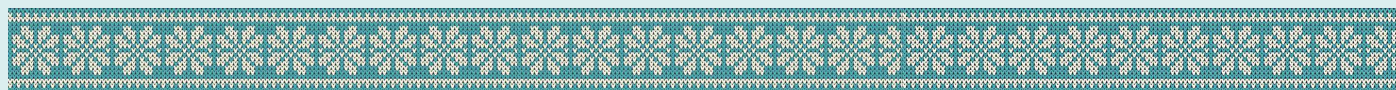

Kvalitetsutfordringer: Hovedfunn fra humanioraevalueringen

For første gang på over 30 år foreligger det nå en samlet kunnskapsoversikt og vurdering av kvalitet og organisering i norsk humanistisk forskning. Sammen med regjeringens nylige stortingsmelding Humaniora i Norge, gir humanioraevalueringen kunnskap, råd og ambisjoner for den humanistiske forskningen. Forskningsrådet vil benytte denne muligheten til å jobbe for at forskningsmiljøene styrkes og blir enda mer relevante og synlige i toppsjiktet i den internasjonale forskningen. Men den viktigste aktøren er, som alltid, forskningsinstitusjonene selv.

JON ØYGARDEN FLÆTEN,
seniorrådgiver, Norges forskningsråd
jof@forskningsradet.no

JON HOLM,
spesialrådgiver, Norges forskningsråd
joh@forskningsradet.no

CHRISTEN KROGH,
avdelingsdirektør, Norges forskningsråd
chk@forskningsradet.no

Om humanioraevalueringen

Forskningsrådets evaluering av humanistisk forskning i Norge ble lansert i juni 2017, etter en omfattende innsats fra et femtital internasjonale eksperter – og ikke minst fra de evaluerte institusjonene, som utarbeidet viktig grunnlagsmateriale til evalueringen. Totalt 2300 innmeldte forskere, 97 forskergrupper og 36 ulike institusjoner har blitt evaluert.

Opgaven med å evaluere det humanistiske forskningsområdet har vært utfordrende. Humaniora er et fragmentert fagområde, med mange ulike disipliner med forskjellige metoder og vitenskapssyn, og uten en felles standard for å måle kvalitet i forskningen.

For å håndtere slike forskjeller ble fagene inndelt i åtte fagpaneler bestående av eksperter med god kjennskap til enkeltfagene. Samtidig har det vært nødvendig å gjøre deler av evalueringen mindre fagspesifikk. Derfor har vi brukt data som er sammenlignbare mellom fag, særlig publiseringsinformasjon fra CRISTin-databasen, som har komplette data om vitenskapelig publisering i UH-sektoren siden 2005 og i instituttsektoren siden 2011. CRISTin-data er en viktig kilde til informasjon om huma-

nistisk forskning, siden de omfatter bøker og bokkapitler i tillegg til tidsskriftpublikasjoner på både norske og utenlandske forlag.

Mye av den humanistiske forskningen er i dag ikke lenger organisert etter fag, som har vært evalueringsenheten i tidligere fagspesifikke evalueringer utført av Forskningsrådet. Administrative enheter er større enn tidligere, og det utvikles stadig nye tverrfaglige koblinger mellom fag og institusjoner. For å håndtere kompleksiteten av mer organisatorisk art, har evalueringen innført forskergrupper som et eget analyse-nivå mellom enkeltforskeren og instituttet.

Utdannings- og formidlingsvirksomhet inkludert

Vurdering av vitenskapelig kvalitet er det sentrale i Forskningsrådets fagevalueringer. Men fordi forskningens begrunnelse ikke bare ligger i forskningen selv, men i forskningens betydning for utdanning og samfunnsutvikling, har vi ønsket å inkludere utdannings- og formidlingsvirksomhet som en kontekst for vurderingen av forskningskvaliteten.

Nye dimensjoner har økt kompleksiteten i evalueringene, men har samtidig gjort det mulig å gjøre vurderinger og gi tilbakemeldinger som tar hensyn til at forskningsinstitusjonene har flere viktige samfunnsoppgaver, ikke bare forskning. Samfunns-effekter er blitt dokumentert gjennom så-

kalte *impact cases* innsendt av institusjonene, en metode som er utviklet i den britiske universitetsevalueringen REF2014. Data om utdanning er innhentet fra NOKUT (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen).

Utfordringsbildet

Norsk humaniora fremstår som velfinansiert og har hatt en positiv utvikling de siste ti år, i form av økt produktivitet, kvalitet og internasjonalisering. Det finnes eksempler på fagmiljøer som driver forskning på et svært høyt internasjonalt nivå, omtalt i evalueringsrapportene som «pockets of excellence». Fagpanelene var også positivt overrasket over de innsendte eksemplene på forskningens samfunnsbidrag, og bemerker at norsk humaniora viser sterke eksempler på bidrag til samfunn, kultur og økonomi gjennom samarbeid med mange ulike aktører utenfor akademien.

Evalueringen avdekker likevel betydelige utfordringer i norsk humanioraforskning og kommer med en rekke anbefalinger adressert til institusjonene selv, til Forskningsrådet og til regjeringen.

Et av de mest slående funnene er mangelen på strategier for humanioraforskningen ved mange institusjoner. Evalueringen beskriver en tilbaketilt holdning til strategi og ledelse («institutional complacency»), og kun noen få institusjoner utmerker seg positivt når det gjelder strategisk tilnærming til forskningen.

“Et av de mest slående funnene er mangelen på strategier for humanioraforskningen ved mange institusjoner”

Lite synlig internasjonalt

Et annet hovedfunn er at norsk humanioraforskning, bortsett fra noen få fremragende miljøer og grupper, er lite synlig på de høyeste nivåene internasjonalt. Forskning på norske eller nordiske temaer er naturlig og viktig for mange humanioradisipliner, men evaluatorene fant at denne forskningen i for liten grad knyttes til internasjonale fenomener og fagdiskusjoner. Forskerne publiserer i for liten grad i de beste tidsskriftene internasjonalt, og det er langt mellom monografiene (enkeltarbeider) utgitt på de mest anerkjente forlagene, som for eksempel Cambridge University Press eller Oxford University Press.

Evalueringen trekker også frem at organisering i forskergrupper ser ut til å ha bidratt til større internasjonal relevans og gjennomslag for norsk humaniora, og at organisering i forskergrupper bør utvikles videre, selv om komiteen understreker at det fortsatt må være rom for individuelt initiert og organisert forskning innenfor humaniora.

Miljøene bør også utvide horisontene når det gjelder ekstern finansiering, særlig internasjonal finansiering.

Kvalitetsutfordringen i norsk forskning

Samlet sett representerer evalueringens funn kanskje ikke de helt store overraskelsene, men bekrefter snarere et kjent bilde. Kort fortalt gjenspeiler evalueringen det som er identifisert som «kvalitetsutfordringen» i norsk forskning: Norsk forskning har det siste tiåret gjennomgått en positiv utvikling, men det er en påfallende liten gruppe forskere som presterer på de aller høyeste kvalitetsnivåene, sammenlignet med land som Danmark, Nederland og Sveits, og det er rom for forbedringer i bredden.¹

Ikke overraskende viser evalueringen til store forskjeller mellom de evaluerte institusjonene når det gjelder størrelse, ressursgrunnlag og forskningskultur. Disse forskjellene har gjort selve evalueringen til en krevende øvelse. En av hovedkomiteens anbefalinger til den norske regjeringen er å vurdere en tydeligere differensiering av de forsknings- og utdanningspolitiske ambisjonene for ulike institusjonstyper.

En annen tydelig utfordring fra evaluering komiteen er at dersom regjeringen ønsker å styrke forskningen innenfor moderne språkfag og litteratur, bør den se nærmere på disse fagenes finansiering og

utdanningsprogrammernes struktur vis-à-vis organisering av forskningen.

Utfordringsbildet gjelder ikke bare forskningsinstitusjonene. Som del av evalueringen er det tatt fram noen imponerende eksempler på humanioras samfunnsbidrag. Imidlertid kan det stilles spørsmål ved hvorvidt det er gjort nok for å mobilisere humanioramiljøene i arbeidet med å adressere samfunnsutfordringene. Dette gjelder for eksempel humanioras plass i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning.

Mottakelse

Forskningsrådet arrangerte i september 2017 et innspillseminar hvor de evaluerte institusjonene var invitert til å kommentere mottakelsen av evalueringen i fagmiljøene og deres tanker om oppfølging av evalueringen. Innspillene og diskusjoner med fagmiljøene tyder på at evalueringen i all hovedsak har blitt godt mottatt, men det har også kommet enkelte kritiske tilbakemeldinger til evalueringens design og prosess, og til utforming av og innhold i evalueringsrapportene.

Det har blitt bemerket at evalueringens designets vektlegging av forskergrupper har gått på bekostning av vurderingen av individuell forskningsinnsats, og flere har problematisert at evalueringen var bedre tilpasset større enn mindre institusjoner.

Rapportenes beskrivelser av «institutional complacency» opplevdes av flere institusjoner som provoserende. En gjennomgående tilbakemelding, på tvers av institusjonstyper, er likevel at evalueringen tegner et gjenkjennelig bilde av humaniora i Norge, og at rapportene vil bli et viktig redskap for institusjonenes kvalitetsarbeid i årene fremover.

Oppfølging av evalueringen

Som del av sitt innspill til revisjon av Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning foreslår Forskningsrådet både at det etableres en ny hovedprioritering, Kulturelle og globale endringer, og at de humanistiske og kulturelle perspektivene integreres i de andre innsatsområdene. Innspillet er begrunnet i at vår tids viktigste samfunnsutfordringer er så sammenfattet at forskning innenfor alle fagområder, også humaniora, er nødvendig for å forstå dem. Evalueringens funn om humanioras samfunnsbidrag og plass i langtidsplanen har støttet opp om disse forslagene.

Det norske forskningssystemet er kjenetegnet ved en høy grunnfinansiering til institusjonene i UH-sektoren. Dermed lig-

ger en stor del av ansvaret for kvalitetsarbeidet ved institusjonene – så også når det gjelder å følge opp hovedfunn og utfordringer som kommer frem gjennom fagevalueringer.

Eksempelvis er humanioraevalueringen tydelig i sin anbefaling til institusjonene om å utvikle bedre strategier for humanistisk forskning, og om å gi bedre støtte til tidlig-karriere-forskere og forskere som søker ekstern finansiering. Funnet i evalueringen tilsier at publiseringskvalitet og -omfang må styrkes betydelig mange steder. Også dette er et institusjonelt ansvar.

Institusjonene må også følge nøye med på utviklingen i kjønnsbalanse – rapportene viser for eksempel en nedgang i andelen kvinnelige postdoktorer fra 58 prosent i 2011 til 48 prosent i 2015. Forskningsrådet har en god dialog med de evaluerte institusjonene, og vi opplever at det interne oppfølgingsarbeidet allerede er påbegynt mange steder.

Tre tiltak fra Forskningsrådet

Med utgangspunkt i evalueringens funn og innspill fra de evaluerte institusjonene, jobber Forskningsrådet nå med hvordan evalueringen skal følges opp. Foreløpig er det tre tiltak som skiller seg ut som spesielt viktige: støtte til forskergrupper og forskerskoler og individuell forskerstøtte.

Formålet med støtte til forskergrupper er å støtte opp om og bidra til institusjonenes egen satsing på sterke miljøer, blant annet gjennom støtte til nettverksarbeid og internasjonalisering, slik at allerede sterke grupper kan løftes opp på et enda høyere nivå. Gjennom støtte til forskerskoler – disiplinbasert trening for ph.d.-stipendiater i tillegg til ph.d.-programmene ved institusjonene – ønsker vi å styrke institusjonenes strategiske samarbeid om enkeltfag og forskerrekuttering. For å bidra til at flere forskere får mulighet til å ferdigstille og utgi enkeltarbeider av høy kvalitet, vil vi gi støtte til kortvarige forskningsabbater for enkeltforskere.

De første tiltakene vil settes i verk allerede tidlig i 2018, og svare konkret på flere av utfordringene som dokumenteres i evalueringen. Men utfordringsbildet er komplekst, og ovenstående tiltak er ikke uttømmende. For å følge med på og bidra til et mer langsiktig oppfølgingsarbeid, vil Forskningsrådet også nedsette et oppfølgingsutvalg som med utgangspunkt i evalueringen skal se på tiltak og anbefalinger for norsk humaniora på lengre sikt. Utvalget vil blant annet se på tiltak for samarbeid mellom institusjoner og fagmiljøer i Norge.

¹ NoU 2016:3; Meld. St. 7 (2014-2015) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning.